

Тараненко Г.Г. Роль і місце культурно-освітнього простору особистості у подоланні духовної кризи сучасної людини / Г.Г. Тараненко // Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність : збірник матеріалів конференції / за заг. ред. М.М. Радевої. – Мелітополь: ТОВ "Колор Принт", 2018. – 125 с. – С.104-107.

Тараненко Галина Григорівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного агротехнологічного університету

РОЛЬ І МІСЦЕ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ У ПОДОЛАННІ ДУХОВНОЇ КРИЗИ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Досягнення колосальних успіхів у науці, техніці та технологіях змінюють ціннісні орієнтації та світогляд сучасної людини, що актуалізує проблему гармонізації духовного простору особистості як віддзеркалення загальної картини духовності суспільства. Вченими вже неодноразово зазначалося, що сучасний стан у системі «суспільство-природа» є логічним наслідком духовної кризи людини і зумовлений викликами та протиріччями науково-технічного розвитку. На думку Д. Скальської, «пройшов час, коли проблеми духовності та гуманізму були прерогативою розмислів лише художньо-гуманітарної інтелігенції. Сучасна цивілізація змушена самим ходом пізнання все нових суперечностей визнати можливість «інтеграції» етики та еволюційної науки, можливість гуманізму, побудованого не тільки на духовних цінностях, але й на біологічних фактах включення людини в соціум» [2, с. 62-63].

Сучасні дослідники (В. Андрущенко, В. Баранівський, Л. Буєва, Л. Губерський, В. Кремень, А. Комарова, Б. Кримський, С. Пролєєв, І. Степаненко, Т. Троїцька та ін.) переконані у тому, що подолання духовної кризи уможливить усунення антропологічної й інших викликів глобального масштабу та створення стійкої перспективи для майбуття людської цивілізації. У цьому процесі важлива роль відводиться саме системі освіти, що, на думку сучасників, потребує нового концепту духовності, адже нинішня її модель не повною мірою задовольняє вимоги сучасності, особливо, коли мова йде про майбутній розвиток та перехід до нового типу цивілізації, заснованого на концептах коеволюції, етики відповідальності, генетичному пріоритеті природи, екофільності тощо.

Означений контекст актуалізує потребу в імплементації культурно-освітній простір нової сукупності філософсько-освітніх пріоритетів та стратегій, здатних

зорієнтувати особистість на екобезпечну перспективу розвитку людства, сформувати духовну особистість майбутнього.

Проблема духовності цікавила вчених усіх історичних епох. Так, зокрема, різні аспекти духовності людини розглядалася античними філософами, зокрема Платоном, Аристотелем, Демокритом, Сократом; були предметом роздумів німецьких класиків Г. Гердера, І. Канта, Г. Гегеля, Л. Фейєрбаха, Ф. Шеллінга, Б. Паскаля; цікавили філософів-екзистенціалістів С. Кіркегора, М. Гайдеггера, К. Ясперса, Е. Гуссерля; аналізувалися українськими філософами П. Юркевичем, Г. Сковородою та філософами-космістами М. Бердяєвим, В. Соловйовим і В. Вернадським. Психолого-педагогічним аспектам духовності та духовного розвитку особистості присвячені роботи таких вчених як М. Боришевський, О. Зеліченко, В. Зінченко, О. Киричук, О. Виговська, І. Карпенко, О. Олексюк, А. Фасоля, Г. Шевченко, П. Щербань та ін.

Аналіз досліджень проблеми духовності засвідчує суперечливість підходів щодо її сутності, що, на наш погляд, спричинене домінуванням релігійної смислоцентричності (досить часто духовність асоціюється із релігією). Важливо також підкреслити, що найсуттєвішою ознакою духовності є багатство внутрішнього світу людини, а основною особливістю – здатність до просування ієрархією ціннісних смислів і опанування духовної культури, що є показником особистісного духовного зростання.

Означене підтверджується думками різних дослідників. Так, зокрема, не заперечуючи релігійної складової духовності, Ф. Мінюшев зазначає, що «...у теоретичному плані духовність можна позначити як систему сенсових цінностей буття, засвоєну і прийняту людиною (групою, народом). Основним показником духовності виступає позиція людини відносно сенсів буття» [1, с. 191]. При цьому «якнайповніша реалізація духовності виникає тоді коли людина виходить за межі індивідуального буття, усвідомлює свій нерозривний зв'язок з іншими, не тільки з безпосереднім оточенням, а й з усім людством, коли людина піднімається до рівня саморефлексії, критичного осмислення себе і своєї діяльності, орієнтації на моральні імперативи, чітку диференціацію добра і зла, любові та ненависті, духовної краси та моральної потворності, боргу та безвідповідальності тощо» [4, с. 57].

Аксіологічна площина духовності дає підстави стверджувати, що вона є інтегративною якістю особистості, яка визначає смисложиттєві цінності, що формують людяне ставлення до інших, гуманізм, забезпечують гармонійний особистісний розвиток. При цьому під духовним розвитком особистості розуміється

«процес індивідуально-особистісного залучення до духовної культури суспільства, оволодіння загальнолюдськими, соціокультурними, національними цінностями і досвідом людства в процесі духовно-практичної діяльності та самостійного творчого розвитку кожної особи» [3, с. 68], що не може реалізовуватися поза вихованням і самовихованням як важливими складовими особистісного розвитку.

Безперечно, духовність можна назвати спонукальним мотивом до створення на основі загальнолюдських і національних цінностей особистісного внутрішнього Всесвіту, що дає підстави вважати її важливою засадою універсалу, адже глобальна позитивна перспектива вимагає подолання негативних наслідків тих змін, що відбулися у сучасному світі і мають бути подолані у майбутньому.

Ми уже неодноразово у своїх дослідженнях акцентували увагу на тому, що в процесі становлення єдиної планетарної спільноти, яка в майбутньому має стати носієм нового історичного типу духовної цілісності людства, заснованого на ідеях коеволюції, етики відповідальності, генетичному пріоритеті природи, екофільності тощо, важлива роль відводиться соціогуманітарній складовій освіти. Саме вона, на наш погляд, уможлиблює нову якість культурно-освітнього простору.

Отже, немає сумнівів, що сучасні реалії потребують переосмислення засад сучасного соціального буття, що неможливо без культурно-освітнього простору, зокрема його соціогуманітарної складової освіти, у межах якої реалізується фундаментальна місія культури – спрямування на засвоєння перевірених часом ціннісних зразків культури, трансляція знання і досвіду попередніх поколінь, організація виховання, освіти і самоосвіти особистості.

Саме ця складова актуалізує розуміння цінностей і моральних основ життя, вчить цілісному сприйняттю світу, розвиває системне, багатовимірне мислення, виховує навички колективного творчого співробітництва. Завдяки гуманітарній складовій уможлиблюється духовний розвиток особистості, що здійснюється завдяки цілеспрямованому засвоєнню культурних цінностей, які спонукають її до активної діяльності щодо перетворення свого внутрішнього світу та гармонізації своїх стосунків зі світом.

Важливість духовної складової культурно-освітнього простору особистості у подоланні викликів сучасної цивілізації пов'язана, передусім, із тим, що саме духовність уможлиблює переосмислення нею цінності людського буття, визнання самоцінності людини та духовно-морального сенсу життя.

Духовність є динамічним процесом, що змінюється протягом людського життя. У зв'язку із цим, на нашу думку, моделі особистісного розвитку важливо

вибудовувати на принципах природовідповідності, культуровідповідності, духовної самореалізації, людино- та природоцентризму із урахуванням концептів коеволюції, етики відповідальності, генетичного пріоритету природи, екофільності тощо. За таких умов, ми переконані, що інтеграція знань та вмінь професійної підготовки здобувача освіти з системними процесами виховання загальнолюдських цінностей особистості на засадах духовності формують у її свідомості цілісну картину світу, що науково охоплює сферу професійної діяльності та особистісно-соціального життя.

Список використаної літератури:

1. Минюшев Ф. И. Социология культуры / Ф. И. Минюшев. – М: Акад. проект, 2004. – 272 с.
2. Скальська Д. М. Філософсько-антропологічні пріоритети у підготовці фахівців нафтогазового профілю / Д. М. Скальська // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2016. – № 65. – С.59-66.
3. Целякова О. Духовність як цілісний феномен: проблеми концептуалізації в контексті соціально-філософського пізнання / О. Целякова // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2008. – № 33. – С. 65–73.
4. Шендрик А.И. Духовная культура советской молодежи: сущность, состояние, пути развития / А. И. Шендрик. – М. : Мол. гвардия, 1990. – 305 с.